

САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА САМОКОРЕКЦІЯ ЯК КІНЦЕВИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

УДК 373.5.048:331.544

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.276596>

Григорій Коссак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та хімії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Наталя Гойванович, кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та хімії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Ярослава Павлишак, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології та хімії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА САМОКОРЕКЦІЯ ЯК КІНЦЕВИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті проаналізовано як профільне навчання у старшій школі вплинуло на вибір закладу вищої освіти. Встановлено, що у зв'язку з військовою агресією проти України та запровадженням національного мультипредметного тесту у частини респондентів відпала необхідність у навчанні за обраним профілем, зокрема, природничим. Більшість випускників не планують навчатися за кордоном, а бажають продовжити навчання у обраних ЗВО, але тільки на бюджетній формі навчання.

Ключові слова: життєвий шлях; життєва мета; життєва позиція; життєвий досвід; національний мультипредметний тест; спрямованість особистості; самокерування; самокорекція.

Лім. 13.

Grigorii Kossak, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Biology and Chemistry Department,

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Nataliia Hoivanovych, Ph.D. (Biology), Associate Professor of the Biology and Chemistry Department,

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Yaroslava Pavlyshak, Ph.D. (Agriculture), Associate Professor of the Biology and Chemistry Department,

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

SELF-DETERMINATION AND SELF-CORRECTION AS THE FINAL STAGE OF LIFE PLANS IMPLEMENTATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS

The article continues the studies among high school students who completed specialized training in the eleventh grade. The possible changes in the views of respondents under the influence of the learning process on a certain profile, the influence of subjective and objective factors on further self-assertiveness, and the implementation of outlined life plans were analyzed.

The study analyzed: the impact of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine and the introduction of martial law on the future life plans of high school students and the prospects for studying in Europe; whether respondents will continue their studies at a chosen higher education institution; how the change in EIT and the introduction of a national multi-subject test affected their training.

As a result of the study, it was determined that the majority of respondents experience that the introduction of a comprehensive test of three subjects is more effective in difficult times for Ukraine. The difficult situation in Ukraine and the introduction of NMT did not affect the outlined life plans of the respondents. Most want to continue their studies in Ukraine, but only on the budget form of education, and only a small part of the respondents does not reject the opportunity to study abroad. Some respondents believe they do not speak a foreign language well enough to study abroad, and some feel insecure about making drastic changes in their lives. Respondents, who studied for a certain profile, for example, natural sciences, were forced to pay more intensive attention to studying the history of Ukraine. But this did not significantly affect the outlined life plans and the chosen strategy for further education. The majority of respondents postpone the correction of life plans until the end of the eleventh grade, noting that, depending on the circumstances, a correction is possible in the future. The introduction of changes in the educational process in Ukraine following the requirements of the New Ukrainian School requires further study of the outlined problem.

Keywords: life path; life goal; life position; life experience; national multi-subject test; personality orientation; self-management; self-correction.

Постановка проблеми. Свідомий вибір подальшого життєвого шляху старшокласниками значною мірою залежить від рівня сформованості життєвої позиції, чітко окреслених життєвих планів та наполегливості й самодисципліни у процесі їх реалізації.

Важливо, наскільки власні погляди і переконання залежать від впливу найближчого оточення моло-

дої людини та які чинники мікросоціуму мають найбільший вплив на них, визначають можливість зміни чи корекції життєвих планів, подальше продовження навчання у вищих навчальних закладах вищої освіти.

Важливо зазначити, що визначення подальшого здобуття вищої освіти у тих чи інших закладах та вибір відповідних предметів для підготовки до зов-

САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА САМОКОРЕКЦІЯ ЯК КІНЦЕВИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

нішнього незалежного оцінювання відбувалося у мирний час, коли учні планували свій вибір навчатися у десятому класі за певним профілем.

Але сьогодні внесло значні корективи у мирне життя та подальші плани старшокласників. У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та введенням воєнного стану [8], значно змінилися особливості здобуття загальної середньої освіти молодими людьми, які вимушені були змінити місце навчання або проживання, а також особливості подальшого здобуття освіти [9].

Змінилися самі погляди на життя, на його цінність та збереження.

Адже, цінність життя відображається передовсім в усвідомленні його безпеки, пошуку сенсу життя, можливості індивіда до самореалізації в сучасному соціумі [6].

Відповідно, продовжуючи дослідження у напрямі об'єктивних та суб'єктивних чинників впливу на старшокласників у процесі подальшого навчання у старшій школі, ми аналізували можливості зміни поглядів на вибір подальшого навчання їх корекцію і у складний для України час.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Актуальність проблеми становлення особистості молодої людини, окреслення життєвих планів та вибір життєвого шляху після завершення навчання у закладах загальної середньої освіти є однією із основних проблем, що стоять перед старшокласниками. Спрямованість молодої людини, вибір її життєвого шляху та відповідно окреслення життєвих планів широко досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями (У. Джеймс, А. Кабиш-Рибалка, О. Кокун, О. Колобич, Л. Копець, В. Моляко, Д. Орлофф, В. Панок, Л. Помиткіна, В. Редько, В. Роменець, Г. Рудь та ін.).

Адже вибір подальшого життя, здобуття професії у обраному закладі вищої освіти визначає подальшу стратегію, що окреслює учень.

Стратегії життя як свідомого цілеспрямованого і довгострокового вибору подальшого власного життя, відбувається за рахунок детального осмислення своєї дії, що формується на основі власного досвіду особистості та під впливом мікросоціуму [13].

Прийняття життєвих рішень науковці розглядають безпосередньо пов'язаними із реальним життям молоді, їх життєвою позицією, що формується на основі життєтворчості особистості і є своєрідною платформою для життєвої стратегії, що забезпечує певні умови для подальшого коригування життєвої позиції [5]; зі свого боку, спрямованість особистості на планування тієї чи тієї спрямованості власного життєвого шляху, визначається як сукупність соціальних, біологічних та екологічних чинників, що впливають на формування особистості [4]; якщо особистість чітко усвідомлює життєву мету та визначає шляхи її досягнення, то це робить її дії впевне-

ними, виваженими, цілеспрямованими [3]; відповідно ставлення особи до власного життя, формування життєвої позиції та окреслення подальших життєвих планів трактується науковцями як цінності життя особистості, як найвищої людської цінності [6] та ін.

Метою статті є дослідження можливої корекції або зміни життєвих планів після завершення навчання у закладах загальної середньої освіти під впливом соціальних чинників.

Виклад основного матеріалу. Дослідження продовжувалися серед старшокласників Дрогобицького ліцею, які завершували навчання у одинадцятому класі за певним профілем у 2022 р.

На першому етапі дослідження аналізувалися соціальні чинники мікросоціуму учня, що визначали стратегію вибору профільного навчання у десятому класі у 2020 р. [1].

На другому етапі – можливі зміни поглядів респондентів під впливом процесу навчання за певним профілем, впливу суб'єктивних та об'єктивних чинників на подальше самоствердження й самореалізацію своїх потенційних можливостей в освітньому процесі, можливості реалізувати окреслені життєві плани, чи, можливо, здійснити їх корекцію.

Варто зазначити, що завершення навчання в одинадцятому класі відбувалося у складний для України час, що відображено у прийнятому Законі України “Про правовий режим воєнного стану у зв'язку із збройною агресією та забезпеченням національної безпеки” [7] та Указу президента “Про введення воєнного стану в Україні” [8].

Відповідно до наказу МОН, були врегульовані деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та організації освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні [9] та змінені умови прийому до ЗВО для здобуття ступенів молодшого бакалавра, бакалавра. На зміну ЗНО, було запроваджено національний мультипредметний тест, що включав тестування з трьох навчальних предметів, а саме: української мови; математики та історії України [10].

Заміна значної кількості предметів, що визначали вступ до обраного ЗВО на один комплексний тест суттєво полегшило їх проведення та надало можливість вступникам розширити географію закладів вищої освіти, що унеможливилася вимогами ЗНО.

З іншого боку, частина старшокласників, обираючи профільне навчання (наприклад, природничий профіль, де поглиблено вивчали біологію та хімію), опиралася на вимоги закладів вищої освіти про підбір предметів ЗНО й меншу увагу звертали на історію України, яка не була обов'язковою. Введення цієї дисципліни у НМТ вимагало від учнів змінити профіль підготовки за суттєво короткий час.

Важливо зазначити, що не тільки введення НМТ, а й загроза безпеки державної незалежності Украї-

САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА САМОКОРЕКЦІЯ ЯК КІНЦЕВИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

ни значною мірою вплинуло на становлення старшокласників, змінилися їх погляди життя, зросли патріотичні погляди, переконання.

У процесі дослідження аналізувалася низка параметрів, а саме:

– як вплинуло запровадження воєнного стану в Україні на подальші життєві плани старшокласників та перспективи навчатися в Україні і країнах Європи;

– чи продовжать респонденти навчання, зокрема, в обраному закладі вищої освіти, після закінчення навчання в одинадцятому класі;

– як вплинула зміна ЗНО на їх підготовку, зокрема, проведення національного мультипредметного тесту з української мови, історії України та математики.

На думку деяких науковців, в основі вибору життєвого шляху особистості лежить поведінковий підхід, прослідковується взаємодія молодого людини з соціальним або природним оточенням, життя надає безліч можливостей, які особистість реалізує відповідно до власного набутого досвіду, самостійності й відповідальності [4].

Тому вибір закладу освіти та відповідно обрання певної професії вчені розглядають як одне з найважливіших стратегічних рішень у житті молодого людини, а свідомість вибору респондентом професійної життєвої позиції, надає можливість досягнути стабільного становища у суспільстві, що, зі свого боку, впливає на формування відповідних переконань, принципів, ціннісних орієнтацій і мотивації [5].

Відповідно, переконання розглядаються як система мотивів молодого людини, що спонукає її до пізнавальної діяльності відповідно до сформованих поглядів і принципів, тобто спрямованість особистості визначає такий вид діяльності, який окреслює її самоцінність і суспільну значущість [3], що у кінцевому результаті окреслює свідомий саморозвиток особистості, розкриття її потенційних можливостей та досягнення професійного самоздійснення [2].

За результатами дослідження зазначимо, що усі респонденти вбачають пріоритетним на сьогодні перемогу України над агресором та щоб наступив мир, переоцінюють власні погляди і переконання. Значна частина респондентів (78 %) бажають продовжити навчання у ЗВО України, 14 % респондентів ще не визначилися і лише 8 % – не відкидають можливості навчатися за кордоном.

Причому, половина респондентів (47 %) зазначають, що недостатньо добре володіють іноземною мовою для якісного навчання за кордоном, а третина відчувають певний страх у різкій зміні життєвих планів (32 %) і лише 21 % вважають, що достатньо легко могли б навчатися за кордоном, хоча цього не планують найближчим часом.

Досліджуючи вибір профільного навчання у закладах середньої освіти, зазначимо, що майже усі

респонденти, які обрали природничий профіль (поглиблене вивчення біології та хімії), відчувають значне розчарування, адже інтенсивно готуючись з цих предметів до ЗНО упродовж двох років, змушені будуть всього за декілька місяців підготуватися до НМТ.

Хоча більшість респондентів вважають введення НМТ більш раціональним у воєнний час в Україні і здавати одноразово НМТ набагато краще, ніж 4 або 5 предметів при зовнішньому незалежному оцінюванні знань.

Аналіз анкетування респондентів показав, що значна їх частина (76 %) не відчувають дискомфорту при дистанційному навчанні, адже при спалаху пандемії вони значний час навчалися онлайн. Респонденти зазначають, що система навчання із використанням Classroom достатньо ефективна, надає можливості у повному обсязі отримувати знання у процесі навчання, спілкування з однокласниками та вчителями.

Крім того, респонденти вважають, що у них стало більше часу на підготовку до НМТ. Інша частина опитаних (24 %) вважають, що “живе” спілкування є більш якісним і ефективним, хоча по можливості вони його компенсують у позанавчальний час.

Аналіз впливу найближчого оточення учнів на корекцію життєвих планів та вибір ЗВО в Україні чи за кордоном показав, що більша частина респондентів (77 %) самостійно здійснили власний вибір подальшого життя, хоча не заперечують при цьому урахування порад батьків, а 23 % вважають, у прийнятті такого важливого рішення будуть покладатися на думку батьків як більш досвідченіших та і таких що мають більш багатий життєвий досвід.

Доцільно зазначити, що майже усі респонденти не планують навчатися у ЗВО на контрактній основі, зазначаючи, що оплата за навчання значною мірою негативно вплине на бюджет сім'ї.

Респонденти зазначають, якщо вони не поступлять на бюджетну форму навчання, то підуть навчатися у заклади вищої освіти I–II рівня акредитації і можливо, як варіант, навчатися або працювати за кордоном.

Отже, у зв'язку із забезпеченням національної безпеки та усуненням загрози територіальній цілісності України та оголошенням воєнного стану, змінилися умови проживання та навчання здобувачів вищої освіти в державі. Російська агресія викликала в учнів усвідомлення себе як громадянина України, підвищила почуття гідності, патріотизму та віру у нашу перемогу. Зміна умов вступу до ЗВО відповідно до наказу МОН України, де на зміну зовнішньому незалежному оцінюванню було запроваджено національний мультипредметний тест з трьох навчальних предметів, певною мірою змінила акценти у підготовці учнів. Учні, що здійснювали навчання за певним профілем, наприклад, природничим, зму-

шені були більш інтенсивно звернути увагу на підготовку з історії України. Але це не вплинуло значною мірою на окреслені життєві плани та обрану стратегію подальшого навчання. Більшість респондентів корекцію життєвих планів відкладають до завершення навчання та реальних перспектив здобути вищу освіту в Україні. Зазначають, що залежно від обставин у подальшому можливі самокерування та самокорекція.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження зазначимо, що зміна умов прийому до закладів вищої освіти та запровадження національного мультипредметного тесту, привело до зміни у підготовці з певних предметів, що відповідали профільному навчанню. Хоча респонденти визнають, що введення комплексного тесту з трьох предметів є більш ефективним у складний сьогоднішній час. Складна ситуація в Україні та введення НМТ не вплинули на окреслені життєві плани респондентів, більшість бажають продовжити навчання в Україні, але тільки на бюджетній формі навчання і тільки деякі з них не відкидають можливість навчатися за кордоном. Частина респондентів вважають, що недостатньо добре володіють іноземною мовою для навчання за кордоном, а частина відчувають непевненість у кардинальному внесенні змін у власне життя. Впровадження змін в Україні та в освітньому процесі відповідно до вимог Нової української школи вимагає продовження подальшого дослідження окресленої проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коссак Г., Шпек М., Дрозд І. Вплив найближчого оточення учнів на реалізацію подальших життєвих планів та вибір профільного рівня навчання. *Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал*. № 3 (189). 2021. С. 119–123.
2. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 9. С. 1–5.
3. Колобич О.П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с.
4. Панок В.Г., Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості. Київ: Ніка-Центр, 2006. 280 с.
5. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень: монографія / Л.В. Помиткіна. Київ, 2013. 381 с.
6. Цінність життя підлітка: світоглядні орієнтири: монографія. В.М. Шахрай (Ред.), Т.Ф. Алексеєнко, Л.В. Гончар, Л.В. Канішевська, Р.В. Малиношевський. Київ, 2019. 136 с.
7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
8. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

9. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/nakaz-mon-deyaki-pitannya-organizaciyi-zdobbtya-zagalnoi-serednoi-osviti-ta-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>

10. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/multi-predmetnij-test>

11. URL: <https://testportal.gov.ua/osnovne-pro-nmt>

12. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/19/117>

13. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/07/88-94__no-3__vol-34__2010__UKR.pdf

REFERENCES

1. Kossak, H., Shpek, M. & Drozd, I. (2021). Vplyv nablyzchoho otocennia uchniv na realizatsiiu podalshykh zhyttievych planiv ta vybir profilnoho rivnia navchannia [The influence of the immediate environment of students on the implementation of further life plans and the choice of the profile level of education]. *Youth and the market. Monthly scientific and pedagogical journal*. No. 3 (189). pp. 119–123. [in Ukrainian].
2. Kokun, O.M. (2013). Zhyttieve ta profesiine samozdiisnennia yak predmet doslidzhennia suchasnoi psykholohii [Life and professional self-fulfillment as a subject of research in modern psychology]. *Practical psychology and social work*. No. 9. pp. 1–5. [in Ukrainian].
3. Kolobych, O.P. (2018). Zahalna psykholohiia [General psychology]. Training manual. Lviv, 172 p. [in Ukrainian].
4. Panok, V.H. & Rud, H.V. (2006). Psykholohiia zhyttievoho shliakhu osobystosti [Psychology of the individual's life path]. Kyiv, 280 p. [in Ukrainian].
5. Psykholohiia pryiniattia osobystistiu stratehichnykh zhyttievych rishen: monohrafiia [Psychology of making strategic life decisions by a person: a monograph]. (Ed.). L.V. Pomitkina. Kyiv, 2013. 381 p. [in Ukrainian].
6. Tsinnist zhyttia pidlitka: svitohliadni oriientyry: monohrafiia [Values of adolescent life: worldview landmarks: monograph]. (Ed.). V.M. Shakhrai, T.F. Alekseenko, L.V. Honchar, L.V. Kanishevskya, R.V. Malinoshevskyy. Kyiv, 2019. 136 p. [in Ukrainian].
7. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> [in Ukrainian].
8. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
9. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/nakaz-mon-deyaki-pitannya-organizaciyi-zdobbtya-zagalnoi-serednoi-osviti-ta-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini> [in Ukrainian].
10. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/multi-predmetnij-test> [in Ukrainian].
11. Available at: <https://testportal.gov.ua/osnovne-pro-nmt> [in Ukrainian].
12. Available at: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/19/117> [in Ukrainian].
13. Available at: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/07/88-94__no-3__vol-34__2010__UKR.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2023

